

7. KOORDYNACJA DZIAŁALNOŚCI RESORTOWYCH SŁUŻB GEODEZYJNYCH ORAZ NADZÓR NAD INNYMI WYKONAWCAMI ROBÓT GEODEZYJNYCH

Główny Urząd Geodezji i Kartografii (niezależnie od przeobrażeń organizacyjnych i kolejnych zmian nazwy) od początku swego istnienia pełnił zawsze rolę koordynacyjną w stosunku do wszystkich jednostek zajmujących się działalnością geodezyjną. W poszczególnych okresach jego istnienia przedmiotem koordynacji były zagadnienia przepisów technicznych i formalno-prawnych obowiązujących przy wykonywaniu robót geodezyjnych, technologii ich realizacji, norm pracy, cen i płac, przechowywania, zabezpieczenia i obiegu materiałów geodezyjnych i kartograficznych, rozwoju szkolnictwa geodezyjnego, działalności naukowo-badawczej w zakresie geodezji i kartografii, działalności biur mierniczych przysięgłych, organizacji jednostek geodezyjnych i ich zakresów działania, dystrybucji sprzętu geodezyjnego, programowania robót geodezyjnych o charakterze ogólnokrajowym i corocznego bilansowania wszystkich robót, zakładania i aktualizacji osnów geodezyjnych i mapy zasadniczej kraju, ochrony znaków geodezyjnych itp.

Bezpośrednio po wojnie ówczesny Główny Urząd Pomiarów Kraju stanowił jedyny ośrodek koordynacyjny działalności geodezyjnej w kraju, a równocześnie za pośrednictwem swoich organów terenowych – wydziałów pomiarów przy urzędach wojewódzkich i referatów pomiarów przy starostwach powiatowych sprawował nadzór nad zawodem geodezyjnym. Nadzorowi podlegała wówczas przede wszystkim działalność biur mierniczych przysięgłych, na bazie których powstały później miernicze spółdzielnie pracy, a następnie pierwsze przedsiębiorstwo – Państwowe Przedsiębiorstwo Miernicze. Przy GUPK działała utworzona na podstawie rozporządzenia prezesa Rady Ministrów z dnia 3 grudnia 1945 r. Komisja Egzaminacyjna na Mierniczych Przysięgłych, która stwierdzała praktyczną znajomość zawodu. GUPK wydawał mierniczym przysięgłym legitymacje stwierdzające ich uprawnienia zawodowe. Wydziały pomiarów prowadziły rejestry mierniczych przysięgłych posiadających swe biura na terenie poszczególnych województw oraz rejestry praktykantów na mierniczych przysięgłych, a ponadto przeprowadzały kontrole formalno-prawne tych biur i kontrole techniczne prac przez nie wykonywanych. W końcu 1945 r. były zarejestrowane 144 biura mierniczych przysięgłych, a w 1948 r. liczba ich wzrosła do 536. Równocześnie w tym samym 1948 r. zarejestrowano 15 mierniczych spółdzielni pracy, których członkami byli mierniczowie przysięgli.

Ponadto nadzorowi i koordynacji GUPK i jego organów terenowych podlegały państwowe jednostki uprawnione do wykonywania pomiarów stosowanych podległe resortom: rolnictwa i reform rolnych, górnictwa, komunikacji, przemysłu, leśnictwa, żeglugi i handlu zagranicznego, a od 1949 r. również resortu budownictwa. Najliczniejsza była służba pomiarowa resortu rolnictwa, zorganizowana w latach 1944–1945 w wojewódzkich i powiatowych urzędach ziemskich, których pierwszym zadaniem było przeprowadzenie prac związanych z reformą rolną oraz osadnictwem na Ziemiach Odzyskanych. Funkcja koordynacyjna GUPK miała ogromne znaczenie wobec rozmiaru i różnorodności zadań gospodarki narodowej związanych z likwidacją zniszczeń wojennych, zagospodarowaniem Ziem Od-

zyskanych, przebudową ustroju rolnego oraz zakładaniem podwalin intensywnego uprzemysłowienia kraju.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że Główny Urząd Pomiarów Kraju podlegając bezpośrednio prezesowi Rady Ministrów posiadał szerokie kompetencje pozwalające mu na efektywne oddziaływanie na służby geodezyjne poszczególnych resortów. Możliwości te jednak nie mogły być w pełnym zakresie wykorzystywane ze względu na relatywnie słabą liczebnie po ubytkach wojennych kadre.

Po przekazaniu Głównego Urzędu Pomiarów Kraju pod nadzór ministra odbudowy (później ministra budownictwa) osłabieniu uległy również jego funkcje koordynacyjne. Stworzyło to ponadto niebezpieczeństwo, że GUPK przekształcił się stopniowo w organ jednego resortu, ze szkodą dla ogólnopaństwowej, interdyscyplinarnej jego roli. Z tego względu już w 1951 r. Główny Urząd Pomiarów Kraju ponownie podporządkowany został prezesowi Rady Ministrów, a dekret z 1952 r. o państwowej służbie geodezyjnej i kartograficznej utrzymał to podporządkowanie nowo utworzonego Centralnego Urzędu Geodezji i Kartografii. Równocześnie jednak zadania GUPK podzielono między Centralny Urząd Geodezji i Kartografii, ministra rolnictwa i ministra gospodarki komunalnej. Organy ds. geodezji działające w prezydiach rad narodowych podporządkowano wymienionym ministrom.

Rozbicie państwowej służby geodezyjnej stwarzało potrzebę rozszerzenia tematyki koordynacyjnej realizowanej przez Centralny Urząd Geodezji i Kartografii, jednak przepisy dekretu nie dawały CUGiK dostatecznych uprawnień w tym zakresie. Powstały więc trudności w skoordynowaniu działalności tej służby. W gestii CUGiK pozostały, jako główne zadania produkcyjne, wykonawstwo w zakresie pomiarów podstawowych, a w szczególności osnów geodezyjnych i mapy gospodarczej kraju oraz wydawanie map. Dla wykonywania przez CUGiK w terenie prac koordynacyjno-nadzorczych utworzono jego delegatury w miastach wojewódzkich. W tym czasie, w wyniku zniesienia ustawy z 1925 r. o mierniczych przysięgłych, CUGiK zakończył działalność w zakresie nadzoru nad tym zawodem.

Kolejny dekret o państwowej służbie geodezyjnej i kartograficznej z dnia 13 czerwca 1956 r. znacznie rozszerzył koordynacyjną rolę Centralnego Urzędu Geodezji i Kartografii w stosunku do resortowych służb geodezyjnych. Do właściwości GUGiK należało wykonywanie szeregu zadań o charakterze międzyresortowym wymagających skoordynowania, a w szczególności opracowanie przepisów technicznych, zasad zgłaszania robót geodezyjnych i przekazywania materiałów powstałych w ich wyniku, norm pracy, zasad wynagradzania pracowników, cenników na roboty geodezyjne i kartograficzne, prognoz rozwoju kadry fachowej, przepisów dotyczących kwalifikacji i udostępniania dokumentów geodezyjnych i kartograficznych, organizacji prowadzenia składnic materiałów geodezyjnych i kartograficznych, zakładania osnów geodezyjnych i ochrony znaków geodezyjnych, inicjowania i wykonywania badań naukowych z zakresu geodezji i kartografii itp. Ponadto do bardzo istotnych zadań należała koordynacja organizacji i zakresu działania jednostek resortowych służb geodezyjnych. Oprócz służb geodezyjnych w resortach rolnictwa i gospodarki komunalnej służby takie mogły działać w tych resortach, których potrzeby w zakresie robót geodezyjnych uzasadniały ich istnienie. Organizację i zakres działania resortowych służb geodezyjnych określali właściwi ministrowie w porozumieniu z prezesem GUGiK. W ten sposób w ramach koordynacji uporządkowano działalność:

- służby resortu leśnictwa i przemysłu drzewnego, do której zadań należy wykonywanie pomiarów dla potrzeb urządzania lasów, wyłuszczeń, melioracji leśnych i zabudowy potoków górskich,
- służby resortu górnictwa i energetyki zajmującej się pomiarami podziemnymi i powierzchniowymi dla potrzeb kopalń oraz bieżącą obsługą ruchu kopalń,

- służby resortu komunikacji, obsługującej potrzeby inwestycyjne i eksploatacyjne kolei oraz dróg publicznych,
- służby resortu przemysłu chemicznego, wykonującej pomiary realizacyjne i pomocnicze czynności geodezyjne dla eksploatacji zakładów przemysłu chemicznego,
- służby Centralnego Urzędu Geologii zajmującej się wyznaczaniem współrzędnych i wysokości otworów wiertniczych, trasowaniem i niwelacją profili geologicznych, pomiarami kubatury mas ziemnych,
- służby budownictwa i przemysłu materiałów budowlanych, zorganizowanej początkowo dla dokonywania pomiarów uzupełniających i realizacyjnych a z czasem wykonującej duże opracowania projektowe, inwentaryzacyjne itp.,
- służby resortu przemysłu ciężkiego, w zasadzie dla nadzoru inwestorskiego nad robotami geodezyjnymi dla potrzeb resortu, wykonującej też bezpośrednio drobne pomiary realizacyjne i aktualizacyjne.

Niezależnie od tego w szeregu innych resortów powstawały drobne, o ograniczonym zakresie działania komórki geodezyjne. Ich uprawnienia i liczebność uzgadniane były każdorazowo z Głównym Urzędem Geodezji i Kartografii, do którego też należał nadzór i kontrola ich działalności. Zgodnie z obowiązującymi przepisami nie wchodzi one w skład państwowej służby geodezyjnej i kartograficznej, lecz są uważane za jednostki fachowe powołane do wykonywania doraźnych zadań.

W uzupełnieniu wykonawstwa geodezyjnego realizowanego przez państwową służbę geodezyjną i kartograficzną dopuszczono od 1956 r. wykonywanie drobnych robót geodezyjnych przez osoby fizyczne posiadające odpowiednie kwalifikacje fachowe. Osoby te mogą wykonywać roboty po uzyskaniu pozwolenia, które początkowo wydawały delegatury GUGiK, a od 1973 r. po reorganizacji służby geodezyjnej – wojewódzkie biura geodezji i kartografii. Biura sprawują nadzór nad wykonywaniem tych robót. W 1978 r. na tej podstawie 1893 osoby wykonały roboty o ogólnej wartości 51 mln zł, tj. ok. 0,8% globalnej wartości produkcji geodezyjnej w kraju. Ponadto istnieje jedna, o ogólnokrajowym zakresie działania spółdzielnia, wykonująca rocznie prace geodezyjne o wartości ok. 70 mln zł.

Realizując zadania w zakresie koordynacji robót geodezyjnych Główny Urząd Geodezji i Kartografii począwszy od 1958 r. opracowywał krajowe programy robót geodezyjnych i kartograficznych na podstawie programów wojewódzkich powstających w wyniku wojewódzkich konferencji koordynacyjnych organizowanych przez delegatury. Działalność ta została z czasem usankcjonowana zarządzeniem przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów i ministra spraw wewnętrznych z dnia 24 stycznia 1964 r. w sprawie koordynacji robót geodezyjnych. Jako dysponent kredytów budżetu centralnego państwa, Główny Urząd Geodezji i Kartografii finansował w poważnym stopniu prace geodezyjne o znaczeniu ogólnopaństwowym, niezbędne dla zaspokojenia potrzeb różnych gałęzi gospodarki narodowej, głównie rolnictwa, planowania przestrzennego, komunikacji i leśnictwa.

Omówiony szerzej w opracowaniu pt. „Organizacja służby geodezyjnej i kartograficznej” program rozwoju geodezji i kartografii z 1973 r. wskazał na potrzebę wzmocnienia centralnej funkcji koordynacyjnej Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii w stosunku do wszystkich jednostek wykonawstwa geodezyjnego w kraju.

Zgodnie z nowym modelem służby geodezyjnej i kartograficznej w pionie GUGiK ośrodkami koordynacji produkcji geodezyjno-kartograficznej stały się utworzone w 1974 r. przedsiębiorstwa geodezyjno-kartograficzne, które przejęły sprawy bilansowania potrzeb w zakresie robót geodezyjno-kartograficznych z mocą produkcyjną jednostek wykonawstwa oraz prowadzenie ośrodków dokumen-

tacji geodezyjno-kartograficznej. Natomiast ośrodkami koordynacji kompleksowo-terenowej zostały utworzone w 1973 r. wojewódzkie biura geodezji i kartografii podległe terenowym organom administracji państwowej.

Gospodarka narodowa odczuwa obecnie znaczny niedobór mocy produkcyjnej w zakresie robót geodezyjnych i kartograficznych. Nakłada to na całą służbę obowiązek dalszego zwiększenia wydajności i efektywności pracy. Działanie GUGiK jako centralnego ośrodka koordynacyjnego jest więc kierunkowane na organizację maksymalnej współpracy wszystkich jednostek geodezyjnych niezależnie od ich przynależności resortowej. Opracowanie w ostatnich latach krajowych programów zakładania i aktualizacji osnów geodezyjnych i mapy zasadniczej spowodowało ponadto dodatkową konieczność prowadzenia koordynacji działań wszystkich jednostek biorących udział w realizacji tych zadań, którym w sposób pośredni lub bezpośredni muszą być podporządkowane wszelkie poczynania geodezyjne.

Jak wynika z wspomnianego wyżej programu rozwoju geodezji i kartografii, niezbędnym warunkiem wykonania przez służbę geodezyjną wszystkich zadań jest realizacja koncepcji zintegrowanej służby pod kierownictwem Głównego Urzędu. Obecny potencjał produkcyjny gwarantuje powodzenie takiego modelu. Służby resortowe zajmowałyby się w nim przede wszystkim planowaniem, zlecaniem i fachowym nadzorem nad robotami wykonywanymi na ich rzecz przez duże przedsiębiorstwa geodezyjne sterowane i nadzorowane centralnie. Liczebność tych służb zapewniałaby ponadto bieżące wykonywanie specjalistycznych prac geodezyjnych dla potrzeb macierzystych resortów. Główny Urząd Geodezji i Kartografii współpracowałby z nimi na bieżąco zapewniając niezbędne wykonawstwo tych prac oraz pełniąc wszystkie dotychczasowe funkcje z zakresu prognozowania potrzeb kadrowych, zaopatrywania w bazy produktu geodezyjny i kartograficzny, działalności normatywnej oraz pośrednictwa w przydziale sprzętu i materiałów niezbędnych do produkcji.

Rytmiczna, bezkonfliktowa współpraca wszystkich jednostek pozwoli spełnić służbie geodezyjnej rolę przeznaczoną jej w całokształcie gospodarki narodowej.